

כיצד נקבע גבול א"י-סיני

חשוב היה לבריטניה שלא לאפשר לאימפריה הער-תומנית להשיג שליטה כלשהי בחצי-האי סיני, כדי שלא תקרב אל תעלת סואץ ולא תהווה איום-בכוח עליה מבחינה צבאית. משום-כך נאבקה בריטניה במלוא התוקף להתוות גבול היסטורי כביכול לחצי-האי, אשר יקנה את כל שטחו של זה למצרים — אשר, כאמור, היתה אז מונהגת לחלוטין בידיה של בריטניה.

טיעונה של בריטניה — ולחצה על תורכיה

מבחינתה של בריטניה נקבע מעמדה המדיני של מצרים כלפי תורכיה עוד בסופה של תקופת מוחמד עלי. לאחר שורת משברים אשר פקדו את תורכיה כתוצאה מהתפשטות מוחמד עלי מזרחה וצפונה, ובעקבות מסעי הנצחון שלו אף לתוך אנטוליה גופא, והופעת רוסיה כבעלת בריתו של השולטאן — הוחלט לבסוף, בשנת 1841, בהתערבותן של המעצמות הגדולות שבאירופה, לתחום, ולהגדיר סופית את שטחי שליטתו של שליט מצרים.

באותה שנה, בצירוף לפירמאנים שהוציא השולטאן לגבי איזורי שליטתו של מוחמד עלי, סומנה גם מפה בשני העתקים, אשר היתותה את גבולות השטחים, שבתוקף הסדר זה נקבעו כנתונים לשלטון המורשתי של משנה-למלך («כדיב») מבית מוחמד עלי, המשמש כואסאל של השולטאן ומשלם לו מס שנתי. העתק אחד של המפה נשמר בידי השולטאן, ואילו ההעתק השני נמסר למשמרת למוחמד עלי. ברם זה האחרון אבד כנראה בשריפה אשר השמידה את חלקם הגדול של הארכיונים המצריים. ההעתק התורכי הוזכר מספר פעמים ע"י הממשלה התורכית, אולם לפי עדותו של לורד קרומר (מי שהיה נציגה המוסמך של בריטניה במצרים, ושליטה-למעשה של זו מ-1883 עד 1907), איש לא ראהו, ועצם קיומו מוטל היה בספק. הממשלה התורכית טענה, בכל זאת, שלפי המפה המצויה בידיה סומן גבולה המזרחי של הפרובינציה מצרים בקו העובר מאל-עריש ל-סואץ. אולם, נוסף לשליטתו של מוחמד עלי על הטריטוריה המצרית כפי שסומנה במפה (בגבול אשר התורכים טענו שהוא אשר סומן במפה —

סימון גבולותיו של חצי-האי סיני ובעית שייכותה הטריטוריאלית של העיירה טאבה המוכרת לנו היטב, שבחופו הצפון-מערבי של מפרץ אילת, היוו בעבר ההיסטורי הלא-רחוק נושא למחלוקת בינלאומי, אשר בשיאה נראתה אפילו כעלולה לגרום למלחמה. המדובר הוא במריבה קשה אשר פרצה בשנת 1906 בין תורכיה מצד אחד, לבין מצרים (אשר היתה בפרוטקטורט בריטי) מצד שני, על ריבונות על חצי-האי סיני, או יותר נכון, על קו הגבול אשר יתווה את תחום ריבונות מצרים באיזור זה.

לכאורה היה זה עניינה של מצרים להתדיין עם תורכיה על בעיות אלו, השנויות במחלוקת: מאז תקופת שליטתו של מוחמד עלי (הכדיב — דהיינו, «משנה למלך» — הראשון) נמצאה מצרים במעמד עצמאי כמעט לחלוטין, אף שמרות השולטאן עדיין הוכרה על-ידיה בכמה שטחים. ברם, ייזכר שמאז כריית תעלת סואץ ועלית חשיבותו של האגן המזרחי של הים-התיכון בעקבותיה, גברה השפעת מעצמות אירופיות מסוימות במצרים. אחר כך, בהדרגה, קנתה לעצמה בריטניה יותר ויותר השפעה מכרעת בארץ היאור. שלושה שלבים סימנו את השתלטותה ההדרגתית של בריטניה על מצרים: —

- רכישת מספר ניכר ממניותיה של חברת התעלה;
  - הטלת קונדומיניון של בריטניה וצרפת על מצרים;
  - דיכוי המרד הצבאי של ערבי פחה ב-1882, והשתלטותה הבלעדית של בריטניה על המדינה.
- משנה זו ואילך היה עיקר מעיינה של בריטניה שלא לאפשר התערבות מדינה אחרת כלשהי בענייניה של מצרים — פן ייפגם מעמדה שם מבחינה מדינית-צבאית. ובפרט — כשומרת של תעלת סואץ. באור זה יש לראות את מגמתה שלא לאפשר התערבות קובעת כלשהי מצידה של תורכיה במצרים. ואף יותר מזה: לדחוק כליל את רגליה של תורכיה מאותם איזורים שלפי תפיסת בריטניה צריכים היו להיות מוגדרים כתחום שליטתה המפורשת של מצרים.

האי. מעצמות אירופה עטו למוטט את האדם החולה" (כפי שהיו מכנים באותה תקופה את האימפריה התורכית), ותורכיה חיפשה דרכי מדיניות אשר יוסיפו לתת לה מעמד של כוח למול האינטרסים של המעצמות. ההתבססות הבריטית במצרים הכניסה גורם רבי-כוח לזירה המזרח-תיכונית, אשר תורכיה הרגישה היטב בנוכחותו; ולתורכים לא היה ספק, כי מאחורי התביעה המצרית לסיני עומדת בריטניה. מאז 1892 ניסתה, איפוא, תורכיה להמעיט את שטחי השליטה והפיקוח המצריים, מתוך שאיפה לא להקל על התפשטות ההשפעה הבריטית במזרח-התיכון.

נוסח הפירמאן אשר הוציא השולטאן למינויו של עבאס חילמי פחה לכדיב, כיורשו של תאופיק, שונה היה מנוסח הפירמאנים שהוצאו לאבותיו; והתגמה בסינוי הנוסח היתה לשלול מאת המצרים את חצי האי סיני, ולהעביר את שייכו האדמיניסטרטיבי של חצי-האי אל מחוז חגי'אז, הנתון למרותו הישירה של השולטאן. אולם, באפריל 1892, לאחר קשיים רבים והתערבות דיפלומאטית אצל השולטאן, נשלח ע"י ראש המיניסטרים התורכי מברק אל הכדיב המצרי,

עבאס חילמי, ובו שלוש נקודות עיקריות:
 א. עקבה והנקודות בנתיב העליה לרגל לחגי'אז בתוף המזרחי של מפרץ עקבה, וכן מספר עמדות בסיני — שהשולטאן התיר אמנם להחזיק בהן מש-מרות מצריים — אינן מופיעות בשטח המצרי במפה משנת 1841, אשר בה נקבעו גבולות מצרים.
 ב. עקבה והנקודות ברצועת החוף החגי'אזית יוחזרו מעתה לחגי'אז.

ואשר לו ניתנו ערבויות המעצמות באותה תקופה), הופקד אז מוחמד עלי, מטעם השולטאן, גם על האדמיניסטרציה של חצי-האי סיני, וכן על ההחזקה בעקבה ובמספר נקודות בחופו המזרחי של מפרץ עקבה, בנתיב העליה לרגל למכה. נקודות אלו נמצאו למעשה בידי מוחמד עלי כבר מאז 1811, שעה שיצא לערב, למסע דיכוי נגד הוואהביים בראשותו של סועד (מסע שנסיים בנצחון סופי ב-1818, בהחזירו את חגי'אז למרותו העליונה של השולטאן). עמדת היסוד של האנגלים, אשר עוררו את ענין הסימון המחודש של גבולות סיני, קבעה, כי מאז זמנים קדומים נוהל למעשה חצי-האי סיני ע"י המצרים — וכהוכחה לכך הם השתמשו בין השאר בתיאוריו של הגיאוגרף הערבי אל-מאליק אבו אל-פידה, בן המאה ה-14, אשר כתב כי "מדבר ישראל לים", כלומר סיני, משתייך למצרים עד לנקודה רפיח שבצפון. מכל מקום, מבחינתם של האנגלים, מתן זכות האדמיניסטרציה בסיני למוחמד עלי ע"י השולטאן, רק אישר את המצב העובדתי של השתייכות האיזור למצרים.

אמנם, גם במשך כל המחצית השנייה של המאה ה-19, הוסיפו יורשי מוחמד עלי להיות הממונים על סיני, כפי שהיה הדבר בימי מוחמד-עלי עצמו, מבלי שיתעוררו מניעות מצד השולטאן. ברם, עם מותו של תאופיק פחה (שהיה הכדיב בשנים 1879—1892), ניסו התורכים לשנות מן ההסדר שהיה בתוקף עד אז, מאחר וכנראה ברי היה להם כי עובדת הימצאותה של תעלת-סואץ בגבולו המערבי של סיני, משנה לחלוטין את ערכו הצבאי של חצי-

מעניינת ביותר כל פרשת המאמצים אשר עשו האנגלים בהשתדלם להראות כלוחמים לזכויות מצרים, ולהצדיק את סיפוח סיני למצרים על חשבון תביעותיה של תורכיה. כן מענין לראות מה היו קווי הגבול השונים שהוצעו באותו זמן — ויתכן, והיו כרי-סמך יותר מאותו גבול שנקבע לבסוף. היה כאן שלב בו לא ויתרו עדיין התורכים על כל סיני, שלב בו צריך היה הגבול לעבור בקו אלכסוני מאל-עריש לסואץ — כשמרבית חצי האי עצמו נשארת בתחום שלטונה של תורכיה; לאחריו — שלב בו תבעו התורכים לפחות את חופי מפרץ עקבה. כשקו הגבול נמתח מאל-עריש אל ראס-מוחמד, ולבסוף שלב בו הם נאחזים בשטח ה"משולש" אל-עריש-סואץ-עקבה.

כן היתה כאן פרשה של נסיון תורכי לתפוס את טאבה — פרשה שכללה גם משלוח פלגה אנגלית-מצרית, על-מנת שתיאחו בנקודה זו חרף התנגדות התורכים; ולאחר כל אלה — בניעתה חסרת-האונים של תורכיה, וסימון הגבול הנוכחי.

ג. בחציהאי סיני יישמר ה"סטטוס-קוו" וחי-ציהאי ינוהל ע"י הכדיב הנוכחי כפי שנוהל ע"י קודמיו.

הנקודות שבדרך העליה-לרגל, וכן עקבה, לא היו חשובות למצרים, כי מעייניה נתונים היו לסיני; מבחינה זו היות המברק, לגבי מצרים, תוספת ותי-קון רצויים לפירמאן, אשר לפני-כן התעלם נוסחו מזכויותיה של מצרים בסיני. עתה ברור היה כי מצרים תוסיף להיות ממונה על האדמיניסטרציה של חציהאי, ברם, קיימת היתה עדיין שאלת גבולותיהו המדויקים של סיני. בנושא זה מצא לורד קרומר לבחון להפעיל את מלוא משקלה של ברי-טניה. הוא הודיע רשמית כדלקמן:

א. המברק של אפריל 1892 קובע בבירור כי חציהאייר סיני ינוהל ע"י מצרים.

ב. גבולה המזרחי של טריטוריה זו הוא בקו העובר בכיוון דרום-מזרח, מנקודה מזרחית לאל-עריש עד קצהו של מפרץ עקבה, מבלי לכלול את מצודת עקבה המשתייכת לחיג'אן.

ג. לא יוכל לחול כל שינוי ביחסים שבין האימ-פריה העותומנית למצרים ללא אישורה של בריטניה.

נוסח הודעה בריטית זו הועבר רשמית לתורכיה, על-מנת למנוע אפשרות כלשהי של שינוי במצב. יצוין: דעות בריטניה ותורכיה לא נחלקו בשאלת מוצא גבול סיני בצפון, כי רפיח נחשבה על ידי שתיהן לנקודת מוצא של הגבול בחוף ים-התיכון. לפי מסמכים בריטיים קיים היה ברפיח עץ ומשני צידיו עמודי שיש; עמודים אלה סימנו את תחילתו של הגבול המצרי-תורכי. נקודת המחלוקת הצטמ-צמה, איפוא, לקביעת נקודת הסיום של הגבול ב-דרום. כאמור הסתמכו הבריטים בעיקר על העובדה כי למעשה נמצא סיני כולו בתחום האדמיניסטר-ציה המצרית — ומבחינתם קצהו הדרומי של גבול סיני נמצא בראש מפרץ-עקבה. העובדה שהתורכים החזירו לשליטה אדמיניסטרטיבית של מחוז חיג'אן את הנקודות שבדרך העליה למכה, כולל עקבה, אך באותו זמן הודיעו למצרים על שמירת ה"סטטוס-קוו" בסיני, כלומר קיום אדמיניסטרציה מצרית עד לעקבה — נתנה גם היא לבריטים מקום לטעון כי הנקודה הדרומית של גבול מצרים-תורכיה נמצאת סמוך לעקבה.

ברם התורכים, גם לאחר שנתנו אישורם לקיום האדמיניסטרציה המצרית בסיני, ראו זכות לעצמם

להתערב בנעשה בטריטוריה זו — ואילו הבריטים ראו בה שטח הנתון לשליטה מצרית בלעדית. פירושו של דבר היה, כי הם גמרו ואמר למנוע בעד התקרבותה של תורכיה אל האיזור הרגיש של תעלת סואץ. אולם הם עצמם לא נמנעו מלהתערב בנעשה בסיני — כאשר, לדירם, המסיבות הצדי-קו זאת.

משבר טאבה

לאחר שהשולטאן אישר מחדש את זכויותיו של כדיב מצרים לגבי סיני, ולאחר שהבריטים הבהירו את עמדתם לגבי מקומו של קו-הגבול, עברו מספר שנים ללא אירועים ביחסי תורכיה-בריטניה בשאר לת סיני. אולם בשנת 1905, עקב התנגשויות רציניות בין שבטי בדויים בסיני, מצאו הבריטים לבחון למנות מפקד ומפקח לסיני, אשר יטול בידיו את השמירה על הסדר ויוציא לפועל מספר ריפורמות בחציהאי. חוגים לאומנים במצרים הבליתו דבר זה כצעד השתלטות נוסף מצד בריטניה, המכוון להקמת ביצורים בסיני — בין השאר ליד הגבול בעקבה — על-מנת לאיים על מסילת הברזל החיג'א-זית אשר הקטע שלה מדמשק עד מעאן כבר הושלם אז, וכבר הוחל בבניינה הלאה, בכיוון אל מדינה. הבריטים מצדם טענו כי מגמתם אך ורק לשמור על השקט ולהנהיג בסיני מספר תיקונים בעלי אופי אדמיניסטרטיבי טהור. אולם מושלה התורכי של סוריה*) הודיע לממשלתו באיסטנבול כי בידיו ידיעות ברורות על החלטת הממשלה המצרית להע-סיק חיילים בריטיים בבניית מבנים צבאיים בין הנ-קודה ג'ראפי, הסמוכה לעקבה, לקוציימה (ראה מפה). מאיסטנבול נשלחה איפוא הוראה למפקד הצבא התורכי בסוריה להקדים את המצרים ע"י בניית נקודות משמר באותו מקום בו חשבו הם להקים את המבנים. הבריטים מסבירים זאת בהתגברות חש-שות השולטאן בעקבות מסע התעמולה הפאן-איס-למי במצרים, שסילף את מגמותיהם בסיני. בינואר 1906 קיבל השגריר הבריטי בקושטא הודעה מה-שולטאן ובה נאמר כי לפי ידיעות שנמסרו לו ע"י המפקד התורכי בעקבה, מתעתדים המצרים, בפיקוד קצין בריטי, להקים נקודת משמר בדרך עוה-עקבה ובמקומות אחרים בתחום הטריטוריה התורכית. הב-

* ארץ-ישראל היתה כלולה אז בתחום הפשליק (מחוז) של דרום-סוריה.

ריטים נתבקשו, איפוא, לאלץ את המצרים להוציא את כוחותיהם ממקומות אלה.

לורד קרומר מסר כי קולונל ברמלי הבריטי, אשר מונה כמפקד ומפקח סיני, הוא הבריטי היחיד בחצי האי באותה עת, ועמו מספר שוטרים בלבד; ואילו חיילים בריטיים ומצריים לא היו מצויים כלל באיזור זה. לנוכח התביעות התורכיות ביחס לגבול סיני החליט קרומר לשלוח את ברמלי לעקבה, כדי ליצור מגע עם המפקד התורכי במקום ולברר מה סיבת החשדות שנתעוררו אצל התורכים. הוסבר לתורכים כי האשמות הדדיות לגבי גבול סיני תמשכנה כל עוד לא ייקבע ברור קו הגבול. הכדיב המצרי פנה, בהדרכת הבריטים, אל השולטאן וביקש כינוס ועדה משותפת להתויית קו הגבול. בקשתו נדחתה.

לורד קרומר החליט לנהוג ביתר תקיפות. הוא שיגר כוח מצרי שמנה כ-50 איש, בפיקודו של מפקד מצרי, כדי לפגוש את ברמלי בגבול ליד עק-בה, ולכבוש את טאבה הנמצאת במרחק 8 מיל בקו יבשתי מעקבה. לברמלי ניתנו גם הוראות לתפוס את נאקב-אל-עקבה (ראס אל נאקב) ואת אל-גאטר — כדי לחלוש על מעברי ההרים המובילים לחצי-האי סיני פנימה. הכוח המצרי יצא לטאבה באנית משר-מרחוף קטנה, מונהגת על-ידי רב-חובל בריטי. בני לל איטיות אמצעי הקשר, לא הגיעה אל ברמלי ההודעה על הכוח שנשלח לפגשו. הוא התקדם עד לנקודה מרשש (אום-רשרש, היא אילת הנוכחית), אולם המפקד התורכי איים עליו, ותבע ממנו להסי-תלק מיד. ברמלי חזר איפוא אל אנ-נחיל, על-ימנת לדוח על ההתפתחות. כאשר קיבל שם את הוראותיו לגבי טאבה והמקומות האחרים אשר היה עליו לת-פוס, מיהר מיד לטאבה. הוא מצא שהתורכים תפסו בינתיים נקודה זו, ואיימו להדוף בכוח כל נחיתה של חיילים מצריים מאנית משמר-החוף שהיתה קרו-בה למקום. כדי למנוע התנגשות, ומאחר והכוח לא הספיק, נסוג ברמלי אל גזירת-אלי-פרעון (האי הנשקף אל אילת) ושם הושארו בקביעות 25 חיילים, כדי להמחיש את נוכחות המצרים באיזור זה.

בינתיים פנה הוזיר הגדול של השולטאן מספר פעמים אל הכדיב המצרי, והודיע בלשון חריפה כי עקבה וסביבותיה, כולל טאבה, נמצאות בתחום הט-ריטוריה התורכית וכי אין צורך לקבוע כל גבול תאחד ומצרים עצמה הנה חלק אינטגרלי של תור-כיה. הכדיב נתבקש להחזיר את אנית המשמר ולפ-

נות את היחידה המצרית מהאי פרעון, אחרת „על-ו לה לקרות תקרית“. הבריטים ראו בכל אלה מגמה תורכית להתעלם מתוכנו של המברק הנ"ל מאפריל 1892, אשר קבע שה„סטטוס-קוו“ יישמר. כלומר, הם סברו כי מעתה מתכונת תורכיה לבטל את זכות מצרים לקיים אדמיניסטרציה בסיני, ולתפוס בחצי-האי עמדות לעצמה. איומי התורכים על המצרים — אשר לפי השקפת הבריטים נמצאו אותה-שעה בטי-ריטוריה הנתונה לשליטה מצרית — הביאו להחמרה ניכרת של המתיחות. הוראות נמרצות נשלחו ל-ברמלי ולמפקד המצרי של היחידה שבפרעון להימנע בכל יכולתם ממעשי איבה, מאחר וברור היה שהב-עיה כולה אינה נתונה לפתרון מקומי.

הפניות אל השולטאן בענין קביעה סופית של גבולות נדחו על ידו. יצוין כי האנגלים — אף שלגבי השתייכות איזור עקבה למצרים לא היו טענותיהם יציבות ביותר — הרי מדרישתם להתויית הגבול בקו רפיי-עקבה לא נסוגו כמלוא נימה. השולטאן, מצידו, ביקש בכל מיני אמתלאות לדחות כל הכר-עה בענין; ובינתיים תימרן ככל אשר יכול. עם זאת נקטו הכוחות התורכיים בגבול סיני עמדה תקיפה ביותר. תגבורות ניכרות הגיעו לעקבה ומיד לאחר זאת תפס המפקד התורכי את המעברים בנא-קב אל-עקבה ובגאטר — המעברים אשר קולונל ברמלי, המפקד על סיני, צריך היה לתפסם קודם לכן, לפי הוראת לורד קרומר. על הכוח המצרי בפרעון איימו התורכים שימהר לעזוב את המקום. על-ימנת לאפשר לו לא לסגת משם, נשלחה אל האי כתגבורת אנית מלחמה בריטית. מפקדה דיוח אז כי התורכים תקיפים בדעתם להדוף באש כל נסיון נחיתה.

בהשתדלו לצאת מהסבך טען השולטאן כי גבול האדמיניסטרציה של מצרים בסיני הובהר בשעתו ללורד קרומר כקו העובר מאל-עריש לראס מזחמד (ראה מפה), שבכניסה למפרץ עקבה. הוא גם הציע לשלוח ועדה לחקירת קו הגבול, אולם בנמנע מלהסי-כים לועדה משותפת מצרית-תורכית, ושלח שני קצינים תורכיים לחקור בדבר.

במועד יותר מאוחר (אפריל 1906), על סמך „מסקנות“ הנציגים התורכיים שנשלחו לחקור בעני-יני הגבול, הבהיר הנציב התורכי במצרים, מוכתר פחה, לכדיב את עמדת תורכיה, לפיה: — א. המושג חצי-האי סיני מתייחס רק לטריטור-

שיא המרינה - והאולטימטום הבריטי

המצב הובהר איפוא: שני הצדדים, הן הבריטים והן התורכים, לא ניסו עוד להסתיר את מגמותיהם הממשיות. בתוך סבך של נפתולים דיפלומטיים באשר לזכויות היסטוריות לבעלות על סיני, המדובר היה עתה באינטרסים גלויים ונוג-דים של תורכיה מחד-גיסא, ובריטניה מאידך גיסא, בחצי-האי — כששתי המדינות מנסות להשיג עליו חוקה מכסימלית, לאור חשיבותו האינטרטיגית אשר עתה העריכוה כראשונה-במעלה.

בהזדרכת בריטניה שיגר הכדיב המצרי איגרת לראש המיניסטרים התורכי (ה"חזיר הגדול"), ובה נאמר כי המברק מאפריל 1892 בדבר קיום ה"סט-טוס-קורו" בסיני מהוה חלק מהפירמאנים אשר הס-דירו בשעתם, באישור המעצמות, את יחסי תורכיה-מצרים; ואין מצרים יכולה לסטות מהם, הטריטוריה המשתרעת עד לקו שבין מפרץ עקבה לרפיח נוהלה לא רק ע"י הכדיב הנוכחי, אלא גם ע"י קוד-מיו. הפירוש שנתנה בריטניה למברק משנת 1892 היה שונה מזה שניתן ע"י מוכתר-פחה במו"מ בקא-היר (ראה לעיל); וכבר באפריל 1892 הבהירה היא בפומבי כי כונתה לקו המתחיל מזרחית מאל-עריש ומשתרע עד לראש מפרץ-עקבה, ועתה צריך קו זה להיות, לפי הצעת הכדיב, בסיס יחיד להסדר. הקו צריך היה, לפי הצעה זו, לעבור מרפיח עד למרחק של 3 מילין (כ-5 ק"מ) מעקבה, עם אפשרות של שינויים קלים לתועלת שני הצדדים. הכדיב ביקש איפוא כי, היות וטאבה נמצאת לפי זה בתחום האד-מיניסטרציה המצרית, יוצאו הכוחות התורכיים מהמקום.

ראש המיניסטרים של השולטאן ענה כי פירמאן המינוי של הכדיב אינו כולל את סיני ואת מפרץ עקבה; ובאשר למברק מאפריל 1892, הרי התייחסו ההוא (בהתאם לפירושו של מוכתר-פחה) לחלק המערבי בלבד של חצי-האי, ממשלת הקיסרות הער-תומנית — היא בלבד המוסמכת לפרש את המברק, ואין היא מקבלת כל פירושים מבחוץ. מימשל-משנה תורכי יוקם לאיזור עקבה, הכדיב נתבקש לחסל את השאלה ולא לאפשר התערבות-מבחוץ בבעיה זו. התשובה התורכית היתה איפוא פסקנית למדי. עתה נתחור כי אמנם החליט השולטאן לנקוט ביד תקיפה כלפי הכדיב, מוכתר-פחה, נציגו של השול-טאן, לא פנה אל הכדיב בשום הצעות נוספות, כי

דיה הנמצאת דרומה מקו סואץ-עקבה, ובהתאם לכך אמנם נמצאת טאבה בגבולות חצי-האי שבידי מצרים; ב. צפונה מקו זה עובר גבול מצרים בקו מר-פיח אל סואץ.

יוצא איפוא שהתורכים דרשו לעצמם את המשולש רפיח-סואץ-עקבה לרפיח.

מוכתר פחה הזכיר כי השולטאן מייחס חשיבות גדולה לקו הגבול אשר הציע, כי הוא בונה את מסילת הברזל לעקבה, ומנקודה זו ייתכן והמסילה תסתעף לסואץ ולפורט-סעיד.

אלם הנציג התורכי היה מוכן גם לפשרה אחרת. הוא הציע מחדש לקבוע את קו אל-עריש — ראס-מוחמד, שהזכור ע"י תורכיה לפני-כן, כקו גבול סופי לסיני. בהתאם לכך, חופו המערבי של מפרץ עקבה היה נכלל כולו בתחום הטריטוריה התורכית.

לורד קרומר ראה בחומרה קיצונית את מגמותיה של תורכיה להתבסס בסיני. הוא חרד בעיקר מפני התקרבותה של מעצמה צבאית, שכוחה אינו מבוטל, לאיזור תעלת סואץ. מסקנותיו היו בעלות משמעות מרובה. הוא דיוח לסיר אדוארד גריי, מיניסטר החוץ של בריטניה, כדלקמן:

א. הויכוח אינו נסוב עוד על שאלה מקומית, בדבר הבעלות על טאבה וכמה מקומות נוספים בקר-בת עקבה; המדובר הוא בניסיון להעתיק את הגבול התורכי עד לעיר סואץ, ולבנות מסילת ברזל איס-טרטיגית שתגיע עד גדות התעלה.

ב. קו אל-עריש — ראס-מוחמד (כפי שהוצע ע"י מוכתר פחה בתור פשרה), היה מביא את התור-כים אל סביבות אנ-נחל — כלומר למרחק-התקפה נוח ממצרים.

ג. מאחר וראס-מוחמד הנו סמוך למבוא הצר של מפרץ עקבה, הרי מסירתו לידי התורכים תהפוך את מפרץ עקבה ל"ים סגור" (מרה קלאוזום) בבעלות תה של תורכיה, ותהווה-בכוח גם סיכון לבטחון נתיב-הסחר הבריטי עם המזרח.

לורד קרומר הבהיר כי מעתה נודעת, לדעתו, חשיבות רבה ביותר — בהתאם לאינטרסים הבריטיים, המצריים, והכלל-אירופיים — למנוע מה-תורכים לבצע את תכניתם, אשר קויה נתבררו עכ-שיו; שכן כרוך בה סיכון לא רק לאוטונומיה של מצרים מתורכיה, ולקיום השושלת הכדיבית, כי אם גם לחופש המעבר בתעלת סואץ.

אם הבהיר שהשאלה אינה ניתנת יותר לדיון, וכי על הכדיב לציית לפקודות הניתנות ע"י ממשלת תורכיה.

באותו זמן נודע כי התורכים ניפצו את עמודי השיש ברפיה, אשר מזה שנים רבות סימנו את הגבול התורכי-מצרי, וכן נטלו הם בעלות על אדמות בדויים מהעבר המצרי של סימן הגבול הנ"ל. באישור הממשלה הבריטית נשלחה אנית מלחמה בריטית לרפיה, ועל מפקדה הוטל לבדוק את המצב. התורכים איימו לפתוח באש על כוח כלשהו מן האניה אשר ינסה לעלות בחוף ברפיה. הם סירבו להכיר בשליחותו הרשמית של המפקד הבריטי. הלז דיוח על כך שרפיה תפוסה, ועל כך שבין אל-עריש לעזה רוכזו 5000 חיילים מן הצבא התורכי ו-1000 סוסים.

בינתים נודע כי הכוח התורכי בעקבה קיבל תגבורת ניכרת באנשים ובתותחים. מפקדו של כוח זה דיבר גלויות על כונתו להתקדם לעבר אנ-נח'ל. הבריטים מצדם תגברו את כוחותיהם במצרים, למקרה של צורך, נוכח כונת התורכים, ובגלל ההסתה הפאנאיסלמית שהתנהלה בקרב האוכלוסייה המצרית נגד בריטניה.

המתוחות גברה, איפוא, עד כדי חשש להתנגשות תורכית-בריטית. בריטניה באה לידי החלטה כי שוב לא יתכן כל הסדר בדרכים דיפלומאטיות — והיא החליטה על-כן לנקוט בפעולה מברענת.

ב-3 במאי 1906 שלח סיר ניקולאס אוקונור, שגריר בריטניה בקונסטנטינופול, הודעה אולטימאטיבית לממשלה התורכית שבה נאמר כי:

א. למרות פירמאן המינוי של הכדיב הנוכחי והמברק משנת 1892 בדבר קיום ה"סטטוס-קוו" בסיני, תפסה ממשלת תורכיה את טאבה בכוח צבאי וסירבה לסגת ממקום זה, הנמצא בתחום האדמיניסטרציה המצרית;

ב. הודעות ראש המיניסטרים התורכי לכדיב הפכו כל מו"מ נוסף בקאהיר לבלתי אפשרי;

ג. ההשגות התורכיות לגבי הגבול — לא ניתן לקבלן, כי הן פוגעות קשה במעמד תעלת סואץ ומצרים;

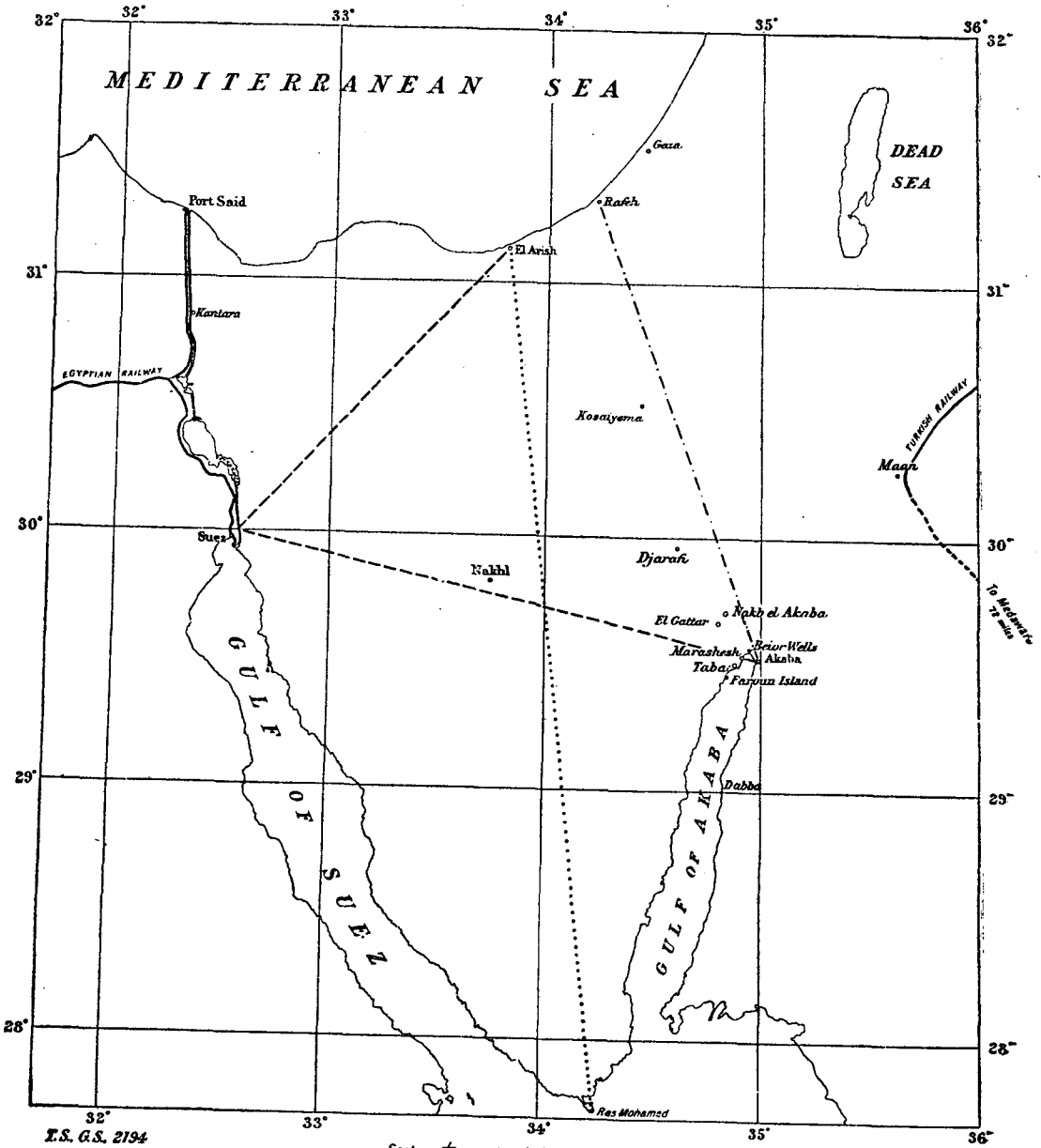
ד. הממשלה הבריטית אינה משלימה עם פעולות המכוונות להגביל את שטחה של מצרים ולהפר את הזכויות המגיעות לכדיב לפי הסכמים ברי-תוקף;

ה. הממשלה התורכית מתבקשת להסכים לקביעת הגבול מרפיה עד לראש מפרץ עקבה — ובהתאם לכך גם לפינוי טאבה. ההסדר צריך להתבצע תוך עשרה ימים, אחרת ייחפז המצב לחמור. ב-4 במאי 1906 נצטוו הצי הבריטי להתקדם ליעבר פיריאוס. מאז החרף הסכסוך עם תורכיה, באה ממשלת בריטניה במגע עם צרפת ועם רוסיה, והודיעה להן על מהלך השיחות עם תורכיה. שתי ממשלות אלו הבטיחו לתמוך בדרישות הבריטים. כן הודיעה בריטניה על אופי דרישותיה, ועל סיבוביהן, גם למעצמות האחרות.

והנה, בינתים הגיעו הידיעות על הגברת ריכוזי הכוחות התורכיים בעזה ובעקבה. הבריטים העריכו כי בגלל אופי שטחיו של סיני, ובגלל דלות מקורות המים, לא יוכלו התורכים לקדם כוחות גדולים אל תעלת סואץ. מבלי שירוכזו מספר גדול של גמלים ואמצעי תחבורה אחרים. הכנות כאלו דורשות זמן ניכר ואינן יכולות להתנהל מבלי שיבחינו בהן. הערכת המצב היתה, איפוא, כי אין להביא בחשבון התקפה רצינית על מצרים. עם זאת ראו הבריטים כדבר אפשרי, אם כי לא ביותר מתקבל על הדעת, נסיון תורכי לערוך פשיטה על התעלה — או על אנ-נח'ל (בשל חשיבותה האיסטרטגית של זו באחד משני צירי ההתקדמות האפשריים שהיו קיימים אז בסיני) — מתוך התקווה כי עצם הופעת כוח תורכי בתעלה תגרום להתפרצות של קנאות לאומית ודתית במצרים — והתפרצות זו תפגע בכל פעולה הגנתית של כוחות הכיבוש הבריטיים. אכן, פעולה כזו נראה אתה כנודונה מראש לכשלון, כי אילו הגיע כוח כזה אל התעלה והיו מקיפים אותו שם — היה הדבר מביא לידי השמדתו המוחלטת. בכל זאת החליטו הבריטים כי לא מן הראוי הוא להסתכן. הוסדר שהצי יפעל במהירות להגנת התעלה מפני כל התקפה אפשרית, אם ידרש לעשות זאת; הבריטים סברו כי על-ידי כך ישוחרר הצבא לפעול בהתאם להתפתחות המסיבות. כן נשלח לתעלה כוח ימי המורכב מסיירות וסירות-טורפדו, כדי לדאוג שלא יופרע מעבר-הספינות הבינלאומי, במידה ותותקף התעלה. נעשו סידורים למנוע את אפשרות תפיסתה של אנ-נח'ל ב"מחיידי". כוח צבאי גדול הועמד במצב הכן, על-ימנת שניתן יהיה לשלחו למצרים לאחר התראה קצרת-זמן. חלקו העיקרי של הצי — אף הוא הועמד במצב-כוננות. כל ההכנות הללו ננקטו למק-

MAP OF THE SINAI PENINSULA

to illustrate the Turco-Egyptian frontier dispute.

Scale 200,000 or 1-04 inches to 32 Miles
 Miles 0 10 20 30 40 50 60 70 Miles
 Kilometres 0 20 40 60 80 100 Kilometres

REPRODUCED BY THE BUREAU OF GEODETIC SURVEY, SINGAPORE.

תצלום המפה שצורפה לפרסום הרשמי של ממשלנו סכסוך-הגבול

מקרא

- קו-הגבול לפי הטיועון התורכי — — — —
- הצעת הפשרה התורכית . . . . .
- קו-הגבול לפי הטיועון האנגלי - - - - -

דה של צורך בהפעלת לחץ אשר יתן את אותותיו על הממשלה העותומנית, אם היא תדחה את תביעות בריטניה.

הממשלה התורכית לא מהרה להשיב על האולטימטום שהופנה אליה. ברם, הידיעות אשר הגיעו על הצעדים הצבאיים והציים אשר נקטה בריטניה, השפיעו בחצר השולטאן השפעה קשה. היו מספר נסיונות להתקשרות שלא במישרין עם השגריר הבריטי בקונסטנטינופול, במטרה ליצור רקע לקביעת תנאים נוחים יותר מצד הממשלה הבריטית. האנגלים עמדו על כך שהמו"מ יתנהל במלואו בצי-גודות רשמיים, וכי הוא יידון בדרישות המוגדרות הכלולות באולטימטום. עם זאת ניסו התורכים לכפור בזכות הממשלה הבריטית להתערב; הם השתדלו למצוא מוצא מן הבעיה ע"י התקשרות במישרין עם הכדיב המצרי. אולם הלז, לפי הוראת בריטניה, סירב להיענות להם.

ב-10 במאי (האולטימטום ניתן כאמור ב-3 בי"מאי) הסכימו התורכים לפנות את טאבה. האנגלים עמדו על פינוי מרשש אל-גאטר ונאקב-אל-עקבה, ותבעו את סימונו של הגבול בקו עקבה-רפיח. הם איימו כי אם עד תום מועד האולטימטום לא ייעשה הדבר — ייתכן ותוחרנה דרישותיה של הממשלה הבריטית, ואין לדעת אזי במה תתבטאנה הפעולות הבריטיות הצפויות.

בהמשך וכתוצאה מההתפתחות האחרונה, הודיעו התורכים על התחלת פינוי כוחותיהם מטאבה ומשאר המקומות אשר נתפסו על-ידים בסיני, אולם האנגלים הודיעו כי כל הסדר לא ייתכן ללא הסכמת תורכיה לסימון הגבול בקו עקבה-רפיח, שכן זהו

הדבר הקובע עתה, יותר מאשר אי-פעם. משך כל יום ה-13 במאי, היום שלפני תום מועד האולטימטי-טום, עדיין לא הסכימו התורכים לדרישות האנגלים. במוצאי אותו יום, לאחר מו"מ ממושך עם השגריר הבריטי, נכנעו לבסוף והסכימו כי ב-14 במאי תוצא ע"י השולטאן פקודה רשמית אשר תכיל את מילוי כל דרישותיהם של הבריטים.

היתה זו כניעה מוחלטת מצד התורכים — מאחר וחששו שאם ידחו את האולטימטום, לא יימנעו האנגלים מצעדים צבאיים העלולים להוליך למלחמה. התורכים הודיעו איפוא, בלשון של כניעה מפורשת, כי: —

א. אף פעם לא עלה בדעתם להתעלם מהמברק משנת 1892 בדבר הפקדת האדמיניסטרציה של סיני בידי מצרים;

ב. הוחלט על-ידים על פינוי טאבה;

ג. קציני המטה התורכי בעקבה ונציגי הכדיב המצרי ייפגשו כדי לקבוע את האיזור עליו חל ה"סטטוס-קוו" בחצי-האי סיני, ולסמן את קו הגבול היוצא מרפיח, בסמוך לאל-עריש, בקו ישר לערך, עד נקודה במפרץ עקבה, הנמצאת לפחות 3 מיל ממצודת עקבה.

האנגלים קיבלו הודעה זו בשביעות-רצון, אולם מסרו כי קבלת ההסדר מותנית עדיין בנסיגת הכוחות התורכיים מרפיח אל מזרחית מסימני הגבול אשר נהרסו ע"י התורכים. התורכים ניאותו להציב מחדש את סימני הגבול — ונסוגו. בכך נסתיים המשבר. ב-1 באוקטובר 1906 נחתם הסכם אשר קבע סופית את קו הגבול, כפי שנכפה על התורכים ע"י בריטניה.

